

ЗАВДАННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧИХ ПРОЦЕСІВ

Редакційно-видавничі процеси настільки складні й різноманітні за змістом і формою, що навіть при поверховому розгляді стає очевидною необхідність виділення тих відносно трудомістких і рутинних операцій, які можна формалізувати й автоматизувати. Така конкретизація завдань передбачає, з одного боку, врахування специфіки редакційно-видавничої діяльності, а з другого — поточних і перспективних можливостей автоматизованих систем переробки текстової інформації (АСПТІ), в межах яких передбачається розв'язувати завдання автоматизації (наприклад, шляхом створення сервісного математичного забезпечення підсистеми автоматизації редагування текстів (ПАРТ)). Якщо розглядати ПАРТ тільки як деяку спеціалізацію АСПТІ стосовно набору та коректури тексту в редакціях і видавництвах, то основну увагу при створенні АСПТІ слід приділити виконанню коректури за допомогою ЕОМ і оперативних засобів правки (відеотермінальних пристроїв — ВТП), а також відповідним методам адресації коректованих фрагментів тексту. Саме такий підхід прийнятий у розробленій системі ПАРВС (повний автоматизований редакційно-видавничий сервіс) [1, 2]. Але повнота, що досягається при цьому, уявна, бо характеризує лише методи та засоби доступу до тексту, а не методи і засоби його аналізу. Виявлення ж сукупності завдань автоматизації аналізу тексту вимагає врахування предметного змісту редакційно-видавничої діяльності та особливостей розподілу праці між працівниками видавництва (редакторами, коректорами, технологами) у процесі обробки видання.

Спрощуючи і систематизуючи цей процес, можна виявити, що функція редактора — це головним чином аналіз відповідності тексту призначенню видання та наближення стилю викладу до рівня читача, в тому числі розробка довідкового апарату видання, що полегшує сприйняття тексту [5]. У першій частині, де аналіз тексту інтегративно-оціночний, можливості автоматизації процесу досить обмежені. При переході до більш детального рівня аналізу вони розширюються, оскільки тут можна ставити більш конкретні завдання — виявлення особливостей орфографії і пунктуації видання, визначення термінів, введення скорочень і абревіатур, нумерації таблиць, формул і ілюстрацій, виконання посилок і виносков, рубрикації та ін. Звичайно редактор аналізує подібні структурні особливості тексту локально, за місцем виявлення, доручаючи коректору (вчитчику) контроль за однаковістю вживання тих або інших елементів в усьому тексті [4]. Справді, вчитчик за характером своєї діяльності краще, ніж редактор, вирішує завдання уніфікації тексту, однак правильний вибір основних принципів класифікації і систематизації, який передуватиме уніфікації, виконує редактор, а правильність прийнятих рішень залежить від того, наскільки повно (тобто глобально, а не локально) він проаналізував особливості вихідного тексту. У зв'язку з цим в інтересах редактора та коректора мати в своєму розпорядженні засоби глобального аналізу тексту, з метою класифікації і систематизації будь-яких елементів, що в ньому використовуються. Таке цілісне представлення розосереджених структур дає змогу редактору обирати правильне рішення про вибір того чи іншого способу компоновки або індексації елементів тексту, коректору — контролювати відхилення від прийнятого способу, а машинний програміст — складати різноманітні масиви довідкової інформації (словники, тезауруси, іменні та предметні покажчики), хронологічні таблиці та інші системи фактичних даних.

Слід відзначити, що принцип виявлення всіх входжень даного елементу (елементів) у текст, який лежить в основі машинної класифікації, придатний не тільки для глобального аналізу тексту, але й для більш тонких стилістичних досліджень, таких, наприклад, як виявлення повторень у текстових фрагментах заданої довжини, аналіз зв'язності тексту за ключовими словами, що входять у суміжні фрагменти, тощо. [5]. Зрозуміло, відповідні алгоритми аналізу, очевидно, не дають змоги вирішити численні проблеми конкретного стилістичного аналізу, які стоять перед редактором [3]. Однак, даючи редактору та коректору в систематизованій формі дані про структуру тексту в різних аспектах, вони цим самим значно полегшують вибір методів і засобів уніфікації, а також підготовку довідкового апарату видання.

Якщо при вирішенні завдань уніфікації коректор-вчитчик в основному виконує вказівки редактора, то для виявлення помилок він цих вказівок не отримує. При цьому керується нормами мови, а також термінологією предметної галузі, до якої належить видання.

Зчитування, що становить окрему операцію, може здійснюватися автоматично шляхом дублюючого введення і подальшої верифікації тексту і реалізуватися як програмово, так і апаратно, тобто шляхом використання відповідних технічних засобів. Завдання граматичного та термінологічного аналізу, які вирішує вичитчик при знаходженні певних груп помилок, значно складніше. Разом з цим, як показує стилістичний аналіз, у загальній масі помилок тексту граматичні та семантичні помилки становлять меншу частину і тому більш складні алгоритми і програми, потрібні для знаходження цих помилок, будуть, можливо, відносно малоефективними. Однак, якщо враховувати не лише кількість, але й якість характеристику подібних помилок, зв'язаних із проникненням в літературну мову розмовних формул, штампів, канцеляризмів, а також перекирчування фактичних даних у текстах інформаційного характеру, то стане очевидним, що сервісне математичне забезпечення конче необхідне.

Функції технолога або технічного редактора АСПТІ значно чіткіші, регламентуються більш чи менш повно формалізованими правилами набору, і їхня автоматизація (після початкової розмітки рукопису наборними або подальшої розмітки коректурними командами) звичайно не викликає принципових труднощів.

На відміну від редакційно-видавничого сервісу, який входить у ПАРТ, відповідні алгоритми та програми введення—виведення, верстки і коректури входять в основне (обов'язкове) математичне забезпечення АСПТІ, особливості якого ми не розглядаємо.

Отже, завдання автоматизації редакційно-видавничих робіт можна звести до 1) автоматизації пошуку та класифікації заданих фрагментів тексту з метою уніфікації стилю викладення та підготовки довідкового апарату видань, 2) автоматизації граматичного аналізу тексту (орфографічного, синтаксичного), контролю різноманітних стандартних елементів (скорочень, абревіатур, імен, термінів) з метою знаходження і виправлення помилок; 3) автоматизації аналізу змістовної зв'язності тексту, включаючи аналіз повторень у текстових фрагментах заданої довжини, а також просторової зв'язності з метою вибору компоновочних рішень і вимог до оформлення видання.

Список літератури: 1. Бахмутский В. Ф., Кан А. Г., Сеньковский В. Н. Автоматизированные системы переработки текстовой информации на базе ЭВМ и фотонаборного оборудования. — Обзорная информация ЦБНТИ по печати, 1980, № 7. 2. Касарев Ю. Г., Москвитин А. А. Система широкого применения для автоматизации редакционно-издательских работ. — Методы обработки информации (вычислительные системы), 1978, вып. 74. 3. Мильчин А. Э. Методика редактирования текста. — М.: Книга, 1980. 4. Тяпкин Б. Г. Корректур. — М.: Книга, 1979. 5. Феллер М. Д. Эффективность сообщения и литературный аспект редактирования. — Львов: Вища школа, 1978.

The article considers the main stages of editing and publishing processing regarding the possibilities of formalizing the most labour-consuming operations. The main directions of automation in the range of up-to-date automation systems for text information processing are marked. The automation is achieved on the base of computers and video-terminal equipment, using the corresponding information—linguistic and mathematical knowledge.

Стаття надійшла в редакцію 05. 01. 81